

вирішення мисленнєвих завдань на цікавому, пізнавальному, інформативному матеріалі, тісний зв'язок навчальних та професійних засад - усе це забезпечує позитивну установку аудиторії. Розвинені інтелектуальні вміння, загальна культура мислення мають самоцінність у плані самоосвіти, що є важливим для випускників немовного вузу, які завершують професійну підготовку у вищій школі.

Джерела

1. Бородіна Г.І. Іноземна мова. – Київ: Вища школа, 1995. – 105 с.
2. Бородіна А.И. Виды заданий для развития умений изучающего чтения // Сб. научн. трудов МГЛУ. – Вып. 431, М. – 1999. – С. 36-40.
3. Ждан А.И., Гохлернер М.М. Психологические механизмы усвоения грамматики родного и иностранного языков // М.: МГУ. – 245 с.
4. Калмыкова Е.Н. Реализация взаимодействия лингвистической и коммуникативной компетенции // Сб. научн. трудов МГЛУ. – Вып. 431. – М., 1999. – С. 65.
5. Любашенко О.В. Засоби реалізації комунікативного потенціалу здобувачів вищої освіти у процесі вивчення мов у вищих навчальних закладах // Проблеми освіти. – К.: НМЦВО Міністерства освіти і науки України, – 2003. – Вип. 30, С. 195-202.
6. Мусницкая Е.В. Новые цели, содержание и технологии обучения иностранному языку будущего специалиста // Сб. научн. трудов МГЛУ. – Вып. 449, М., 2000. – С. 14.

Внукова Ольга Миколаївна

Кандидат педагогічних наук, доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

Помазан Ангеліна Олександрівна

Київський національний університет технологій та дизайну

САМООСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Стаття присвячена проблемі самоосвіти педагогів професійного навчання. Проаналізовано поняття «самоосвіта», «самоосвітня компетентність». Визначено завдання самоосвітньої діяльності педагогів. Виділено складові самоосвітньої компетентності педагогів професійного навчання. Досліджено фактори організації самоосвіти педагогів у закладі професійної освіти. Ключові слова: компетентність, професійна компетентність педагога, самоосвіта, самоосвітня компетентність, педагог професійного навчання.

Актуальність дослідження. Самоосвітня компетентність педагогів професійної освіти набула особливої актуальності у зв'язку зі схваленням Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2027 р., якою передбачено проведення реформ задля поліпшення якості професійної освіти, задоволення потреб ринку праці у кваліфікованих кадрах, зростання привабливості професійної освіти. Уже на першому етапі реалізації Концепції (до 2021 р.) заплановано започаткувати сертифікацію педагогічних працівників у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. Тому педагоги мають підвищувати рівень професійної компетентності, у тому числі, і через самоосвіту. Але на практиці спостерігається суперечність між вимогами до самоосвіти та недостатнім рівнем самоосвітньої компетентності педагогів професійного навчання.

Огляд джерел. На сучасному етапі компетентнісний підхід досліджується у різноманітних аспектах, оскільки він став визначальним у підготовці фахівців. Професійна компетентність, яка означає здатність особи до розв'язання професійних задач, вивчалася Л. Зеленською, Е. Зеером, Н. Кузьміною, А. Марковою, С. Сисоевою та ін. Компетентності педагога (професійно-педагогічні) були предметом розгляду В. Адольфа, Л. Вашенко, М. Лук'янової, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та ін.

Сучасні дослідження особливостей самоосвіти та її місця в професійній діяльності представлені у роботах В. Антипова, О. Кочетової, А. Маркової, П. Пшебельського, В. Радкевич та ін. Проблема формування і розвитку самоосвітньої компетентності була предметом аналізу вчених, таких як: С. Архангельський, Н. Воропай, Ю. Дмитрієв, Л. Колесник, П. Підкасистий, Б. Райский та ін. Питання професійної самоосвіти педагогів, як засобу вдосконалення їх професійної діяльності, розкриті В. Андрєєвим, Б. Зікріною, С. Єлкановим, М. Заборщикою, Є. Ізюровою та ін. Проте, не дивлячись на численні праці, недостатньо уваги приділено самоосвіті педагогів закладів професійної освіти. Тому метою статті є розгляд особливостей самоосвітньої компетентності педагогів професійного навчання.

Основний матеріал. Компетентність в сучасних дослідженнях розглядається переважно як спроможність кваліфіковано виконувати діяльність. Структура і зміст професійної компетентності визначається специфікою роботи. Професійна компетентність пояснюється як «інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця» [5, с. 722]. Професійна компетентність педагога – це комплексна властивість особистості: цілісна, динамічна система професійних здатностей (окремих компетенцій), яка дає змогу свідомо і творчо

визначати і здійснювати освітню діяльність, розвивати власну індивідуальність, досягати успішної, оптимальної самореалізації в професії [9, с. 111].

Освіта та самоосвіта є важливими етапами у формуванні професійної компетентності. Підтримуємо думку А. Хуторського про те, що метою освітньої діяльності в контексті компетентного підходу є оволодіння самоосвітньою компетентністю [10, с. 141]. Н. Воропай розглядає самоосвітню компетентність як одну з важливих складових життєвої компетентності, яка являє собою систему здібностей, що забезпечують особистості можливість успішно вирішувати життєві завдання, успішно здійснювати свою життєдіяльність у всіх її проявах [2, с. 31]. Більш повне визначення сформульоване Н. Коваленко: самоосвітня компетентність – є складною інтегрованою властивістю особистості, що забезпечує готовність задоволення індивідуальної та соціальної потреби пізнання нею дійсності на основі оволодіння знаннями, уміннями та навичками, способами діяльності та набутого досвіду, продуктивно здійснювати самостійне систематичне цільове освоєння соціального досвіду людства. Це інтегрована якість особистості, яка ґрунтується на уміннях самоосвітньої діяльності та визначає готовність особистості до самоосвіти, самонавчання, самовдосконалення, самовибору, самореалізації упродовж життя з усвідомленням особистих і суспільних потреб. Це готовність і здатність особистості до самоосвітнього розвитку, самостійного творення себе [6].

В педагогічній теорії є різні підходи до визначення поняття «самоосвіта». С. Гончаренко визначає самоосвіту як освіту, «яка набувається в процесі самостійної роботи...» [3, с. 296]. Самоосвіта в умовах інформаційного суспільства передбачає, що через засоби інформаційного обслуговування кожен може мати можливість доступу до баз даних та загальнодоступних джерел інформації, використовувати їх для вирішенні поставлених завдань за умови вмінь ними користуватися, оцінювати та аналізувати. На думку М. Ксьозенко, самоосвіта педагога – провідна форма вдосконалення професійної компетентності, що полягає в засвоєнні, оновленні, поширенні й поглибленні знань, узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої, системної самоосвітньої роботи, спрямованої на саморозвиток і самовдосконалення індивідуальності, задоволення власних інтересів і об'єктивних потреб освітнього закладу [7]. Самоосвіта педагога не може означати тільки відновлення знань, які він опанував під час навчання у ЗВО, це – пошук інноваційних напрямів у методиці й організації освітнього процесу, розв'язанні педагогічних задач, розвиток педагогічних здібностей, формування переконань, вироблення світобачення.

На нашу думку, самоосвіта педагога буде ефективною, коли реалізується потреба особистості в саморозвитку, коли педагог вміє оцінити себе, володіє способами самопізнання і самоаналізу, готовий до змін, володіє здатністю до рефлексії, спрямованої на усвідомлення власних дій, почуттів, на аналіз своєї діяльності. Також важлива програма самоосвіти, яка включає загальноосвітнє, предметне, наукове, психолого-педагогічне і методичне спрямування [1, с. 270]. Самоосвіта педагога – процес індивідуальний і здійснюється на основі потреби в самоосвітній діяльності та самоосвітній компетентності.

«Самоосвітня компетентність особистості формується на основі набуття досвіду самостійних спроб і досягнень в самоосвітній діяльності, вироблення власної індивідуальної системи навчання, переходу від копіювання зразків самоосвіти до вироблення її власної моделі, включення самоосвіти в спосіб життя» [4, с. 143]. Для педагогів професійного навчання самоосвітня компетентність включає: здатність до опанування нових форм, методів, прийомів навчання й виховання учнів, удосконалення теоретичних знань, вивчення та впровадження в практику передового педагогічного досвіду, нових педагогічних та виробничих технологій; вміння аналізувати власну діяльність та діяльність колег, стан освітнього процесу; спроможність концентрувати свої зусилля для досягнення поставленої мети, виконання завдань; вміння оптимально відбирати зміст, необхідні форми й методи діяльності; розуміти проблеми, виокремлювати пріоритети, вибудовувати завдання; прогнозувати, проектувати і планувати свою роботу; володіти методами самоконтролю й самооцінки, технологіями психолого-педагогічної взаємодії; проявляти готовність до інноваційної діяльності.

Дослідження щодо ставлення педагогів професійного навчання до самоосвіти та стану самоосвітньої компетентності ми провели серед майстрів виробничого навчання та викладачів Київського вищого професійного училища технологій та дизайну одягу. За допомогою анкетування ми виявили, що молоді педагоги мають лише на 70-80 % достатні компетентності для виконання професійних функцій, тому у перший рік своєї роботи самостійно опанував 20-30% необхідних знань і умінь. Увагу ми звернули на педагогів, які здобули освіту більше 5 років тому, адже, враховуючи постійні зміни у системі освіти, для цих педагогів самоосвіта є дуже актуальною.

Аналізуючи результати анкетування, ми визначили, що для більшості педагогів у професійній діяльності привабливим є спілкування з учнями, а тому вони хотіли б бути цікавими для них (на другому місці – відпустка та зручний графік роботи, на третьому – матеріальна винагорода). Ми виявили, що педагоги не завжди задоволені професійною освітою та їм не вистачає часу для самоосвіти. Серед факторів

недостатньої самоосвітньої компетентності педагоги виділили відсутність певних умінь та навичок самоосвітньої діяльності. Також ми зафіксували недостатнє усвідомлення ролі самоосвіти для особистісного саморозвитку й самовдосконалення.

Опитувані основними завданнями самоосвітньої діяльності визначили: вдосконалення наявних та здобуття нових теоретичних знань, практичних умінь і навичок; оволодіння новими формами, методами, прийомами навчання й виховання; вивчення та впровадження в практику педагогічного досвіду, нових педагогічних технологій; розвиток особистісних педагогічних здібностей.

Форми самоосвіти, які відзначили опитувані: підготовка до уроків та виховних заходів, вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури, участь у колективних та групових формах методичної роботи закладу освіти; вивчення досвіду педагогів безпосередньо – колег у навчальному закладі, опосередковано – через літературу); ознайомлення з новими підручниками й посібниками; опанування технічними засобами навчання, інформаційними технологіями; відвідування музеїв, екскурсій; участь у диспутах, практикумах, проблемних семінарах, відкритих уроках та експериментальній роботі, розробка методичних матеріалів, доповідей, лекцій, презентацій тощо. Анкетування показало, що педагоги відвідують курси підвищення кваліфікації, семінари, тренінги, серйозно ставляться до цього.

Ми виявили, що одним із важливих резервів підвищення ефективності самоосвіти педагогів професійного навчання є впровадження нових інформаційних і комунікаційних технологій в мережі Інтернет. Педагоги відмітили, що через Інтернет ознайомлюються з літературою та іншими матеріалами, переглядають відеоролики, семінари, заняття тощо.

На запитання «Чи вважаєте ви себе компетентним педагогом?» була зафіксована тільки одна відповідь молодого педагога – «Не знаю». Інші педагоги зі стажем вважають себе компетентними, хоча самоосвітню компетентність у себе оцінили на «задовільно» 65 % опитаних. На питання «Хотіли б Ви мати додаткові дні для самоосвіти?» всі відповіли ствердно. Навіть матеріальне заохочення не так зацікавило. Педагоги зазначили, що, маючи додатковий день для самоосвіти, можна було б краще підготуватися до уроків.

Самоосвіта дає ефективні результати у тому випадку, коли вона здійснюється цілеспрямовано й систематично. На питання «Що для вас є мотивацією у професійній самоосвіті?» відповіді були такі: «Прагнення цікаво і доступно викладати», «Бути сучасним», «Підвищення заробітної плати, оскільки курси, семінари, тренінги є не безкоштовними». Тобто, організація самоосвіти залежить не тільки від самоосвітньої компетентності, а і від мотивів, емоційного стану, заохочення. У процесі дослідження нами було виявлено, що умовами забезпечення якісної самоосвітньої діяльності педагогів професійного навчання є обмін методичними напрацюваннями та творчим доробком колег, участь в обговоренні відкритих занять; взаємовідвідування заходів, прозорість, гласність і наочність результатів самоосвіти в педагогічному колективі; утілення результатів самоосвіти в певній конкретній формі (доповідь на науково-методичній, педагогічній раді, виступи на конференціях, майстер-класах, методичних аукціонах, написання статей, розробки методичних рекомендацій, навчально-методичних і методичних посібників, дидактичного забезпечення уроків).

Висновки. Самоосвіта виступає ключовим фактором розвитку педагога професійного навчання. Самоосвітня компетентність формується на основі набуття досвіду самоосвітньої діяльності, вироблення власної індивідуальної моделі самоосвіти впродовж педагогічної діяльності. Самоосвіта дає позитивні результати тоді, коли вона здійснюється цілеспрямовано, планомірно, систематично. Перспективи подальших розвідок в цьому напрямі полягають у визначенні умов готовності педагогів та майбутніх педагогів професійного навчання працювати в сучасному інформаційно-освітньому середовищі, підвищуючи самоосвітню компетентність через використання засобів інформаційно-комунікативних технологій.

Джерела

1. Внукова О. Н. Самообразование как составляющая профессионального саморазвития педагога высшей школы. Педагогическое мастерство : материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Москва, февраль 2014 г.). Москва : Буки-Веди, 2014. С. 269-271.
2. Воропай Н. Становлення поняття «самоосвітня компетентність» у науково-методичній літературі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : Теорія і практика навчання та виховання*. Київ, 2010. Серія 17. С. 27–32.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Довмантович Н. Проблема формування самоосвітньої компетентності особистості у педагогічній теорії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2015, № 12. С. 139-144.
5. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Коваленко Н. В. Формування самоосвітньої компетентності учнів основної школи сільської місцевості: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 СДПУ імені А. С. Макаренка. Київ, 2009. 20 с.
7. Ксьонзенко М. Самовиховання вчителя як невід'ємна частина його професійного самовдосконалення. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2011, № 1 (8). С. 84-87.
8. Скакун В. А. Организация и методика профессионального обучения : учеб. пособие. Москва : ФОРУМ ИНФРА, 2007. 384 с.
9. Федорович А. В. Професійна компетентність як результат підготовки фахівців закладів вищої педагогічної освіти. *Вісник Черкаського університету*. 2018. № 18. С. 109-115.
10. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. СПб. : Питер, 2004. 541 с.